

NIEKOĽKO VIET

K ČAPLOVIČOVEJ VÝZVE NA VOĽBU NOVÉHO VEDENIA SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

So záujmom som si prečítal otvorený list poslanca NR SR Dušana Čaploviča, adresovaný členom Snemu a Predsedníctva SAV, s výzvou na voľbu nového vedenia SAV. To, že Slovenská akadémia vied potrebovala a potrebuje reformu bolo známe už v rokoch 1989-1990. Odvtedy ubehlo už štvrtstoročie a, povedané slovami pána Čaploviča, SAV je aj naďalej spolitizovanou inštitúciou „v rozorvanom stave“. Pán Čaplovič pritom nezabudol pripomenúť, že bol až tri funkčné obdobia členom Predsedníctva SAV a dve funkčné obdobia zastával post podpredsedu SAV. Škoda len, že neuviedol to najpodstatnejšie, čím on, z titulu svojich funkcií, prispel k tomu, aby sa SAV dostala mimo vplyv politických strán a najmä, aby jej 25 rokov trvajúci „rozorvaný stav“ sa už konečne stal minulosťou. Nerád by som sa však k tomuto vyjadroval. V SAV som pracoval v rokoch 1976-1985 a súčasnú situáciu poznám len sprostredkovane. Takisto sa nebudem vyjadrovať ani k seba prezentácii pána Čaploviča ako zásadného bojovníka v Slovenskej akadémii vied proti mečiarizmu, nacionalizmu, pričom, ako uvádza, ešte predtým (za komunizmu?) zvädzal vraj v SAV urputný zápas aj s „kresťanským“ (rozumej katolíckym) ideologickým fundamentalizmom. Neodpustím si však jednu malú poznámku: na akom základe si politik Čaplovič osobuje mandát, aby v súčasnosti určoval, kto má byť predsedom, členom predsedníctva alebo členom snemu SAV? Takto to totiž fungovalo v predchádzajúcom režime. Na jednej strane narieka, že akadémia je spolitizovaná a na druhej strane sám vnáša do nej politiku podľa vzoru: moji straníci sú tí dobrí akademici – ich straníci sú tí zlí akademici, ktorých podľa možnosti treba umlčať alebo zlikvidovať. Toto je však vec, ktorú nech si riešia s politikom Čaplovičom pracovníci a funkcionári SAV.

Hlavný dôvod, prečo som sa rozhodol reagovať na otvorený list pána Čaploviča sú jeho lživé tvrdenia o Matici slovenskej, ktorá s podporou bývalého predsedu vlády SR Vladimíra Mečiara, sa vraj usilovala „rozbiť a zlikvidovať“ Slovenskú akadémiu vied. Skutočná pravda je však taká, že nejestvuje žiadne uznesenie valného zhromaždenia, snemu, alebo výboru Matice slovenskej, na základe ktorého by sa dalo konštatovať, že Matica slovenská sa usilovala rozbiť Slovenskú akadémiu vied. Matica slovenská totiž nikdy nebola iniciátorom takejto deštruktívnej politiky voči SAV. Za uplynulých 25 rokov bola to práve Matica slovenská, kto sa stal predmetom permanentnej a intenzívnej deštrukcie a vnútorného rozvratu. A to tak zvnútra MS, ako aj z vonkajšieho prostredia. O tom pán Čaplovič vie svoje.

Po roku 1989 si Matica slovenská obnovovala nielen členskú základňu, ale aj svoje vedecké pracoviská – najprv vedecké odbory a následne aj ústavy. Pokiaľ išlo o organizáciu vedeckého života, Matica slovenská išla svojou vlastnou cestou a nepotrebovala si uväzovať na krk kamenné ústavy z SAV. To, čo v súvislosti so Slovenskou akadémiou vied rozširuje o Matici slovenskej pán Čaplovič, rovnako ako aj bývalý riaditeľ Slovenského historického ústavu SAV Dušan Kováč, je obyčajná lož a ohováranie.

Už za komunizmu bola v Slovenskej akadémii vied všeobecne známa otvorená či skrytá rivalita medzi spoločenskovednými a prírodovednými pracoviskami. Pričom spoločenskovedné pracoviská SAV boli vedením KSS v značnej miere uprednostňované pred prírodovednými pracoviskami. Od založenia SAV v roku 1953 až do pádu komunizmu bolo vedenie SAV v neprimeranej miere v rukách politicky preferovaných predstaviteľov spoločenskovedných pracovísk, dosadených do SAV Ideologickým oddelením ÚV KSS, ktorých hlavným poslaním bol predovšetkým ideologický dozor nad SAV. To bol aj jeden z hlavných dôvodov, prečo po roku 1989 došlo v Slovenskej akadémii vied k akémusi „revanšu“ zo strany niektorých predstaviteľov prírodovedných pracovísk SAV. Ideologické uprednostňovanie spoločenskovedných pracovísk pred prírodovednými viedlo po roku 1989 k myšlienke v maximálnej miere obmedziť spoločenskovedné pracoviská v SAV, prípadne presunúť celý spoločenskovedný výskum, aj s bývalými ideologickými kádrami KSČ, z SAV na univerzity a vysoké školy a týmto posilniť ich vedecký potenciál. Takisto sa

uvažovalo aj o úplnom zrušení SAV, keďže SAV vraj nie je schopná zreformovať sa vnútornými silami a niektorí poukazovali na SAV aj ako na sovietsky model organizovania vedy.

Nemalú úlohu pritom zohral aj fakt, že niektorí vedúci funkcionári spoločenskovedných pracovísk SAV zneužívali po roku 1989 svoje funkcie a začali sa aktívne angažovať v straníckopolitických zápasoch a to tak doma, ako aj v zahraničí. Pričom bezprecedentným spôsobom zneužívali na politické ciele nielen svoje funkcie, ale aj vedecké pracoviská, ktoré reprezentovali. A práve v tomto spolitizovaní SAV korenili aj všetky tie úvahy časti slovenského politického spektra a „presunúť“ niektorých spoločenskovedných pracovísk zo Slovenskej akadémie vied, ktorých iniciátorom však nebola Matica slovenská a jej vedenie, ale iniciatíva vychádzala zo samotnej Slovenskej akadémie vied a v určitom období sa s touto myšlienkou, ako jednou z alternatív, pohrával aj predseda vlády V. Mečiar.

Uvedené úvahy však zostali výlučne len v rovine úvah (podobne ako aj úvahy o zrušení SAV) a kompetentné orgány Matice slovenskej sa nimi nikdy nezaoberali a nezaujali k nim ani žiadne oficiálne stanovisko. Snaha odpolitizovať SAV formou uvedenej „reorganizácie“ totiž predpokladala nielen zmenu zákona SNR o SAV, ale aj zákona SNR o Matici slovenskej, čo nebolo v silách a ani v záujme Matice slovenskej. Preto je pre mňa úplne nepochopiteľné, vyhlásenie pána Čaploviča, že Slovenská akadémia vied vraj musela odolávať veľkým tlakom „Markušovej Matice slovenskej“. Pán Čaplovič sa pritom ani len neunúva, aby predložil aspoň jeden jediný dôkaz na podporu tohto svojho lživého tvrdenia.

Na záver si dovoľím uviesť dve poznámky na adresu „rozbíjania a likvidácie“.

Členovia a pracovníci Matice slovenskej si veľmi dobre pamätajú postoje pána Čaploviča k tzv. knižničnému zákonu č. 183/2000, ktorým bola s platnosťou od 1. 7. 2000 zo zväzku Matice slovenskej vyňatá Slovenská národná knižnica a zrušený Pamätník národnej kultúry. Nejde o to či to bolo správne alebo nesprávne rozhodnutie. Rozhodujúce je, že spôsob, akým sa uskutočnilo toto naoktrojované „odčlenenie“ SNK od MS mimoriadne poškodil Maticu slovenskú a svoju obdobu má len v predchádzajúcom režime. Podobným spôsobom boli totiž začiatkom 50. rokov zlikvidované vedecké odbory Matice slovenskej a „presunuté“ aj s pracovníkmi a zbierkovými fondmi do novovytvorenej Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Doposiaľ táto kontroverzná kauza, zorganizovaná bývalým ministrom Kňazkom ([link](#)), nebola uzavretá a delimitácia majetku medzi MS a SNK je aj po 15. rokoch otvorenou otázkou. Matica slovenská bola doslova vyhodaná zo svojej pôvodnej, prvej sídelnej budovy v Martine, čo sa voči tejto celonárodnej inštitúcii neodvážili podniknúť ani za komunizmu.

Druhá moja poznámka sa týka nedávnej likvidácie Slovenského historického ústavu MS v Bratislave. Pán Čaplovič, ako aktívny politik, sa po dohode s predsedom MS Tkáčom, stal v roku 2011 predsedom výberovej komisie na funkciu riaditeľa SHÚ MS so sídlom v Martine. Pánovi Čaplovičovi pritom vôbec neprekážalo, že takýto ústav v Martine vôbec neexistoval. Okrem pána Čaploviča, členom výberovej komisie sa stali aj jeden osvetový pracovník a jeden literárny historik. V komisii nebol žiaden aktívny, profesionálny historik. Na personálne zloženie výberovej komisie nemal žiaden vplyv výbor MS, Vedecká rada MS a ani výbor Historického odboru MS. Jej hlavným poslaním bolo dosadiť do funkcie riaditeľa ústavu Tkáčovho príbuzného a Čaplovičovho kamaráta, archeológa Mačalu, ktorý nikdy predtým v Matici slovenskej nepracoval. Čo bola jednou z podmienok výberového konania. Dozorný výbor MS v správe predloženej valnému zhromaždeniu v roku 2013 v tejto súvislosti konštatoval, že výberové konanie sa uskutočnilo v rozpore s predpismi MS o výberových konaniach ([link](#)).

Absurdnosť celkovej situácie s výberovým konaním v Matici slovenskej možno demonštrovať na príklade: ako by sa akademická verejnosť postavila k uvedenej otázke, keby SAV vypísala výberové konanie na obsadenie funkcie riaditeľa napríklad Historického ústavu SAV v neexistujúcom sídle v Trebišove a vopred dohodnutý víťaz tohto neexistujúceho trebišovského pracoviska SAV by vzápätí vymenil vo funkcii riaditeľa Historického ústavu SAV v Bratislave. Uznávam, že je to absolútne nepredstaviteľné, ale v Tkáčovskej Matici je to možné. A pri tomto podvode, zorganizovanom predsedom Tkáčom a bývalým správcom MS Eštokom, výdatne asistoval

práve pán Čaplovič. Nepomohli žiadne protesty Vedeckej rady MS, výboru Historického odboru MS a ani vedenia SHÚ MS v Bratislave. Pán Čaplovič, namiesto toho, aby aspoň dodatočne uznal svoju chybu a usiloval sa ju aspoň zmierniť, začal z titulu svojej funkcie ministra školstva intenzívne podporovať kontroverzného Tkáča, ktorý naďalej otvorene škodil Matici slovenskej.

Po zmanipulovanom výberovom konaní na funkciu riaditeľa ústavu pristúpil predseda Tkáč k likvidácii Slovenského historického ústavu MS v Bratislave a k preneseniu jeho sídla do Martina, rovnako ako aj redakcie časopisu Historický zborník. Až rok po zmanipulovanom výberovom konaní bola výborom Matice slovenskej dodatočne schválená zriaďovacia listina SHÚ MS so sídlom v Martine. A aby toho nebolo málo Tkáč navyše zlikvidoval aj Vedeckú radu Matice slovenskej, ktorá sa odvážila kritizovať jeho deštruktívnu politiku. Pán minister školstva Čaplovič veľmi dobre vedel, čo svojim konaním spôsobil a naďalej mlčal. Tváril sa, že v Matici slovenskej je všetko v úplnom poriadku a na svojich pracovných výjazdoch do Martina verejne demonštroval svoju osobnú podporu predsedovi Tkáčovi, ktorý totálne zlyhával vo svojej funkcii.

Toto tkáčovsko-čaplovičovské „rozbíjanie a likvidácia“ Matice slovenskej znamenalo definitívne ukončenie činnosti Slovenského historického ústavu v Bratislave, ktorý ako jediný z vedeckých pracovísk na Slovensku verejne podporil opodstatnenie používania termínu „starí Slováci“, vyjadrujúceho kontinuitu našich národných dejín od ranného stredoveku po súčasnosť. Takisto pri Slovenskom historickom ústave MS v Bratislave bola vytvorená interdisciplinárna komisia, ktorá pôsobila ako pendant obdobnej komisii vedenej pracovníčkou Historického ústavu SAV v súvislosti s verejnou polemikou okolo Jazdeckej sochy kráľa Svätopluka, ktorú predseda NR SR Richard Sulík chcel odstrániť. Komisia historikov, pracujúca pri SHÚ MS v Bratislave, obhájila opodstatnenosť sochy kráľa Svätopluka, odhalenej na nádvorí Bratislavského hradu, a v rozhodujúcej miere sa zaslúžila, že socha nebola odstránená, respektíve premiestnená. Odmenou pracovníkom SHÚ MS zo strany pána ministra Čaploviča za ich prácu pri obhajobe slovenských národných dejín bola likvidácia ústavu v Bratislave spojená s totálnymi personálnymi čistkami. Všetci kmeňoví pracovníci ústavu boli následne Tkáčom v priebehu polroka vyhodení z Matice slovenskej a pán Čaplovič opäť mlčal a verejne demonštroval svoju osobnú podporu Tkáčovi!

V súčasnosti sa časť vedenia Matice slovenskej, na čele s novým správcom Marošom Smolcom, usiluje dištancovať od nedemokratických, diktátorských metód predsedu Tkáča a napraviť niektoré jeho deštruktívne zásahy do organizácie vedeckého života. Namiesto porušovania zákona NR SR o MS, Stanov MS, ignorovania volených orgánov MS, používania hrubej sily a vyhrožok sa postupne zavádza do vnútorného života Matice slovenskej prepotrebný dialóg a princíp demokratickej samosprávy. Cesta k skutočnej obrode Matice slovenskej však bude veľmi dlhá a komplikovaná. Už dnes je však každému rozumnému matičiarovi jasné, že na čele s Tkáčom nie je možné dosiahnuť nielen uzmierenie, ale ani obrodu Matice slovenskej a prinavrátiť jej pôvodné spoločenské poslanie. Drahoš Machala to vo svojej nedávnej analýze vystihol perfektne ([link](#)) Niet k tomu čo dodať.

Dr. Ján Bobák

Čaplovičov otvorený list členom Snemu a Predsedníctva SAV, plné znenie

Otvorený list

členom Predsedníctva a Snemu Slovenskej akadémie vied

Vážení členovia Predsedníctva a Snemu Slovenskej akadémie vied, rozhodol som sa Vám napísať Otvorený list, k súčasnej situácii vo vrcholnej celonárodnej ustanovizne, ktorá si pred dvoma rokmi pripomenula, v kontinuite svojho priameho predchodcu, 70. výročie Slovenskej akadémie vied a umení a pred rokom, svoje 60.výročie.

Tešil som sa z tohoročného vydania a súčasne promócie kolektívnej monografie Dejiny SAV, ktorá je svedectvom systematickej práce a výsledkom vedecko-výskumných výstupov, v toku času jej tisícov vedeckých, odborných, technických a administratívnych zamestnancov, riaditeľov, členov Predsedníctva, akademikov a členov korešpondentov, priateľov a podporovateľov, v dobách, desaťročiach minulých, turbulentných, prajných aj neprajných. Predovšetkým vnútorná súvzťažnosť dokázala odolať nepriaznivým tlakom, ale aj ideologickému násiliu, veď vo Vašej inštitúcii našli svoju prácu vyhnanci z vysokých škôl, skvelí profesori, vedci, ktorých totalitný režim, doslovne vyrzil od vysokoškolských katedier.

Pracoval som v Slovenskej akadémii vied, bol som a som hrdý, že som sa v minulosti mohol podieľať na mnohých národných i medzinárodných vedeckých projektoch. Veď práve popri škole a športe, SAV mi dala obrovský priestor, vnútornú silu prekonávať prekážky, ako aj nové poznanie, pre plnohodnotné životné uplatnenie. Spomínam na svojich učiteľov a podporovateľov, starších vedeckých kolegov, ktorých si veľmi vážim, lebo ma previedli cez mnohé úskalia života. A na to sa nemôže zabudnúť, na korene, a na svoju ukotvenosť. Osobitne spomínam na obdobie od roku 1992, keď som bol zvolený, trikrát za člena Predsedníctva a dvakrát za podpredsedu pre vedy o spoločnosti, človeku, dejinách a kultúre. A keď som neskôr vstúpil do politiky, už som ďalej nekandidoval, pretože na rozdiel od mnohých kolegov, nechcel som spájať moje pôsobenie v politike s funkciou v SAV, ako aj mojím pôsobením v postavení vedeckého pracovníka na čiastočný úväzok, pretože som presvedčený, že na dvoch stoličkách, nie je možné vykonávať kvalitnú prácu.

Vždy som si vážil dôveru svojich kolegov, preto som pre Akadémiu, a nie pre seba, obetavo pracoval. Nadovšetko si vážim súvzťažnosť vtedajších kolegov, členov predsedníctva, napriek tomu, že vo vnútri sme mali, celkom prirodzené, rôzne názory, navonok sme však boli vždy jednotní, pevní a obetavo sme pracovali pre našu akadémiu, vedu, spoločnosť. Boli to často politici, vládni úradníci, ako aj niektorí vysokoškolskí predstavitelia, ktorí chceli SAV doslovne rozbiť a zlikvidovať. Nedali sme sa, lebo sme držali spolu, vedy o neživej, živej prírode a spoločnosti. **Odolali sme vtedajším tlakom Markušovej Matice slovenskej, ktorú v tom čase podporovali niektorí vládni predstavitelia a poslanci. Nadovšetko sme dokázali, v neľahkom čase Slovenska, odolať tlakom mečiarizmu, nacionalizmu, a ešte predtým "kresťanskému" ideologickému fundamentalizmu.** Dokázali sme odolať aj tlakom vtedajšieho Úradu pre stratégiu rozvoja spoločnosti, vedy a techniky SR, ktorý nás chcel direktívne riadiť a navrhoval zrušiť samostatnú rozpočtovú kapitolu. Vtedy sme v rámci Predsedníctva, Rady vedcov, troch rád riaditeľov a volených zástupcov jednotlivých komôr komunikovali, nebojovali sme medzi sebou, ale spoločne sme obhajovali záujmy vedy, výskumu, a našej SAV. Všetky súveké problémy sme dokázali riešiť konsenzom. Navonok sme tak mohli prijímať rozhodnutia, ktoré bránili SAV, jej rozpočet, kapitolu, domáce i zahraničné výsledky. Práve táto jednota nedovolila jednotlivým vládam a ministrom, direktívne vstupovať do dobre fungujúceho organizmu SAV. Vo funkcii podpredsedu vlády pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny a neskôr ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR som nikdy do autonómnosti SAV nezasahoval, vrátane rozpočtu (to bolo len v kompetencii ministra financií), a nikdy som nepovažoval zamestnancov SAV za úradníkov v štátnej a verejnej správe, cez ktorých možné veľa ušetriť na výdavkoch štátu. Práve naopak, vedel som, že je ich nedostatok a v podpore vedy sme boli a sme na chvoste štátov Európskej únie. A v tom čase, som mal vždy podporu u predsedu vlády Roberta Fica. On vždy stál na strane SAV!

Vážení bývalí kolegovia, priatelia kvalitnej vedy, základného a aplikovaného výskumu. V tej dobe všetci sme dokázali stáť za svojim predsedom SAV, predseda však musel prijímať väčšinové rozhodnutia, ktoré sme systematicky, za všetky tri oddelenia, ako podpredsedovia, navrhovali. Nielen, keď horelo, ale systematicky. Bola to kolektívna zodpovednosť, a každý, kto prijal kandidatúru a bol zvolený do Predsedníctva SAV, musel sa vzdať osobných záujmov v prospech celku. Áno, niesli sme spolu s predsedom SAV kolektívnu spoluzodpovednosť, za úspech i neúspech. Ak by sme tak nekonali, národná ustanovizeň, by dnes už neexistovala. A možno nepoznajúc, držali sme sa nadčasových slov prvého československého prezidenta T. G. Masaryka:

„V spoločnom jednota, v rozdielnom sloboda, vo všetkom tolerancia“. Preto sme boli silní a rozhodní, na rozdiel od súčasného času a nešťastných skutkov.

Vážení členovia Predsedníctva a Snemu Slovenskej akadémie vied, dnešný stav, nie je len zlyhaním predsedu, ale celého Predsedníctva a Snemu, najmä tých tzv. revolucionárov, ktorí z veľkej časti chcú súčasný stav vyriešiť len jednorazovým zoťatím hlavy predsedu SAV, Prof. RNDr. Jaromíra Pastoreka, DrSc. Je to však veľký omyl tých, čo sa derú k moci a k peniazom a takýmto prístupom sa podpisujú na postupnej likvidácii SAV. Niekomu prisľúbili poradcovia na ministerstve školstva finančné zdroje z nových európskych fondov, ešte pred vyhlásením jednotlivých výziev. Škoda, že mnohí tomu uverili a zabudli na legitímnu súťaž a kvalitu. Cítim, že sa všetko spolitizovalo, túžba po moci a po rozhodovaní o vedeckých projektoch zahalila ráció a vyhnala akúkoľvek empatiu, dôležitú pre potrebný konsenzus a budúcu silu SAV. Zabúda sa, že každý člen Predsedníctva, a osobitne jeho podpredseda a vedecký sekretár, nesú svoj diel viny nad terajším rozorvaným stavom. Treba si pozametáť pred vlastným prahom a spoločne konečne pochopiť, že v oblasti financovania je Vaším partnerom podpredseda vlády a minister financií, a nie podpredseda vlády a minister vnútra, ako aj minister školstva, vedy, výskumu a športu, ten len v kompetenciách: v koordinácii a v metodologickej pomoci v oblasti vedy a techniky, vrátane implementácie a transparentného využívání európskych fondov. Teda v prvom rade podporujte, vážené kolegyně a vážení kolegovia dialóg, pri zachovaní autonómnosti vnútorného organizmu SAV a nie v presadzovaní direktívneho riadenia, osobných záujmov a cieľov, prostredníctvom súčasného prevratu!

Bolo by veľkou chybou, keby niektorí z členov súčasného Predsedníctva SAV kandidovali na predsedu. Ak ste demokratická ustanovizeň, ctíte si ideály demokracie, chcete byť príkladom pre politikov, nerobte rovnaké chyby. Len nové voľby Predsedníctva a Snemu môžu vytvoriť zo SAV opäť váženu inštitúciu, aj v očiach politikov a širokej verejnosti. **Do vedenia je potrebné dostať vedecké osobnosti a nie tých, čo majú len „akúsi chuť“ a takmer žiadne výsledky v doterajšom vedeckom živote a v organizácii vedy i výskumu.** Verím, že sa správne a demokraticky rozhodnete a nepôjdete cestou čistiek svojich oponentov. Držím Vám palce vo Vašom rozumnom a konštruktívnom rozhodnutí pre budúcnosť SAV, vedy a techniky, výskumu a vývoja na Slovensku, ako aj v Európskej únii.

S pozdravom a s úctou
Dušan Čaplovič,
poslanec NR SR a bývalý dlhoročný člen Predsedníctva
a podpredseda SAV

<http://www.24hod.sk/caplovic-len-nove-volby-predsednictva-urobia-zo-sav-vazenu-instituciu-cl329780.html>